

Läkartidningen

Citeras som: [Läkartidningen. 2013;110:CFDU](#)

Läkartidningen 37/2013

Läkartidningen.se 2013-09-10

DEBATT

Forskningsfusk är bedrägeri

Frågor om forskningsfusk bör avgöras inom domstolarna, vilket också tydliggör att fusk måste avse ett avsiktligt vilseledande. Den medicinska expertis som hjälper rättssystemet med utredningar bör finnas inom en EU-styrd organisation. Det underlättar om en internationell samsyn uppnås, och objektiviteten ökar sannolikt med avståndet från interkollegiala beroenden.

Robert Hahn
forskningschef, Södertälje sjukhus
r.hahn@telia.com

Niels Lynøe och Göran Lambertz föreslår i Läkartidningen att forskningsfusk ska göras straffbart [1]. I dag är det främst universitetens rektorer som har att utreda och beivra avsteg från god forskningssed, medan Lynøe och Lambertz önskar att saken borde hanteras i en mer etablerad och rättssäker ordning.

Jag tycker att det är ett bra förslag att utredning, gradering och sanktioner i samband med misstanke om forskningsfusk i framtiden hanteras av domstolarna. Det finns många problem med dagens system. Ett sådant är att medicinsk forskning inte alltid utförs inom universitetens ram. Mitt eget sjukhus är ett sådant exempel. I en sådan situation föreligger oklarhet om vem som ska utreda och beivra fusk. Fallet med Joachim Boldt, som jag beskrev för några år sedan, visar vad som då kan hända [2]. Boldt arbetade på ett litet privatsjukhus i Tyskland utan anknytning till något universitet när en nitisk tidskriftsredaktör i USA började ifrågasätta hans resultat.

Trots att det blev uppenbart redan 2011 att fabricering av data förekommit vet vi fortfarande inte vilka av Boldts över 200 artiklar som går att lita på. Någon övergripande genomgång har inte gjorts, trots att flera år gått [3]. Ingen tycks heller känna ansvar för att reda upp situationen. Bristen på klarläggande är särskilt sorglig då Boldts forskning sedan 20 år främst berör ett för tillfället »hett« ämne, nämligen säkerheten hos stärkelseslösningar som används som blodersättningsmedel inom kirurgi.

När fusk avslöjas inom universitetens ram blir påföljderna nyckfulla. De flesta som arbetat inom akademien har nog hört skvaller om fall som tystats ner, förmodligen för att inte skada universitetets prestige. När ett fall väl tas upp är en mindre meriterad forskare i underläge jämfört med en etablerad professor. Johan Thyberg diskuterar i sin bok »Forskningsfusk eller rättsövergrepp« [4] ett fall där en känd professor förstörde en mindre meriterad forskares karriär genom anklagelser om fusk.

Thyberg berättar att professorn senare gjort tjugotals med anmälningar om alla möjliga påstådda övergrepp och fusk som kollegor skulle ha gjort sig skyldiga till. Det rörde sig alltså om en rättshaverist. Men sådant var svårt att genomskåda för universitetets dekanus, som i det aktuella fallet fick agera både åklagare, försvarare och utredare.

En annan känd professor förstörde sitt primärmaterial med hänvisning till tystnadsplikten när frågan om forskningsfusk väcktes [5]. Detta är förstas ett brott mot principen att spara data ett visst antal år för att senare kunna styrka sina studiers giltighet. Manövern accepterades dock av vetenskapssamhället, och professorn har därefter fått flera av landets förnämsta forskningspriser. En ung forskare i karriären hade knappast rott hem det spelet.

Det finns en ovilja att döma varandra på högre akademisk nivå. Enligt min mening beror det på att kända forskare är förbundna med varandra genom ett nätverk av ömsesidiga beroenden. Nätverket skapar otaliga möjligheter att gynna och missgynna varandra i ett system som är snudd på omöjligt att penetrera och förstå för den som står utanför. En bricka i dessa beroenden är att de flesta av universitetens högsta tjänster är tidsbegränsade. Efter några år som rektor eller dekanus är karriären återigen beroende av kollegors välvilja eller motvilja.

Lynøe och Lambertz betecknar forskningsfusk som ett hedersbrott av samma slag som värderas och beivras internt inom hederskulturer. För mig är det snarast frågan om ett bedrägeri. Fusk innebär ju att forskaren påstår sig ha utfört studier på ett visst sätt trots att detta inte är sant. Underlaget kanske inte ens existerar. Syftet är att vinna personliga fördelar, såsom prestige och forskningsanslag, till skada för finansärer, konkurrerande kollegor och framtida patienter.

Liknelsen med bedrägeri gör det än mer naturligt att frågor om forskningsfusk avgörs inom den organisation som är konstruerad för att bevaka allas intressen på lika villkor – nämligen domstolarna. Då tydliggörs även att fusk måste avse ett avsiktligt vilseledande. Även om ärendena borde falla under allmänt åtal så behöver förstas medicinsk expertis anlitas för att hjälpa rättsystemet med utredningar.

Personligen skulle jag föredra en EU-styrd organisation för det ändamålet. Skälen är att en internationell samsyn om forskningsfusk är önskvärd samt att objektiviteten torde öka med avståndet från interkollegiala beroenden.

Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.

REFERENSER

1. Lynøe N, Lambertz G. Gör forskningsfusk straffbart! Läkartidningen. 2013;110:29-31.
2. Hahn R. En stjärnas fall. Läkartidningen. 2011;108:768-9.
3. Wilkes MM, Navickis RJ. The Boldt affair: a quandary for meta-analysis. Anesthesiology News. 2013;39:4.
4. Thyberg J. Forskningsfusk eller rättsövergrepp. Granskning av en utredning vid Karolinska Institutet och Vetenskapsrådet. Stockholm: GML Print on Demand; 2009.
5. Ramel B. Offentlighet kommer före sekretess i aktuellt fall. »Forskare har nog stor kunskapslucka«. Läkartidningen. 2003;100:1106.